

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 5 Issue 4, Special Issue on Lausanne, p. 107-124, July 2013

Cavit Aker'in Anılarına Göre Yunanlıların Fethiye'yi İşgali ve İzmir'in İşgalinin Fethiye'ye Yansımaları
Greek Occupation of Fethiye and Reflections of İzmir's Invasion on Fethiye According to Cavit Aker's Memoirs

Yrd. Doç. Dr. Emine PANCAR
Dicle Üniversitesi- Diyarbakır

Öz: Bu çalışma Fethiye'nin 11 Mayıs 1919 tarihinde İtalyanlarca işgal edilmesini Jandarma Yüzbaşı Cavit'in hatıratına dayanarak incelemekte ve İtalya ile Yunanistan arasındaki siyasi çekişmeyi Yüzbaşı Cavit'in hatıratında tespit etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yüzbaşı Cavit Aker, Fethiye, İtalyanlar, Millî Mücadele, Batı Anadolu

Abstract: This study examines the Italian invasion of Fethiye on May 11, 1919 based on the memoirs of Gendarme Captain Cavit Aker and explores the Italian-Greek political rivalry revealed in the memoirs.

Keywords: Captain Cavit Aker, Fethiye, Italians, National Struggle, Western Anatolia

Giriş

I. Dünya Savaşını kazanan İtilaf Devletleri, mağlup devletlerle yapılacak anlaşmaları belirlemek üzere Paris'te bir barış konferansı toplamıştır¹. 25 Nisan 1915 tarihli Londra gizli anlaşmasının 9. maddesi İtalya'nın Antalya'yı işgaline dayanak oluşturmasına rağmen, bu konu Paris Sulh Konferansında önemli çatışmalara sebep olmuştur. Fransa Başbakanı Clamenceau, Ocak 1919'da İtalyanlara Antalya'ya asker çıkartmalarına itirazı olmadığını bildirmiştir. Buna rağmen İtalyan Başbakanı Orlando ve Sonnino İtalyan kuvvetlerinin Antalya'yı işgal etme konusunu 21 Mart'ta Lloyd George ile Balfour'dan sorduklarında olumlu cevap alamamışlardır. Bundan sonra İtalyanlar mesuliyeti üzerine alarak, 22 Mart'ta resmi bir karar almışlardır. Bu karar ile On İki Ada bölgesinden bu adalarla Kuşadası Körfezi'nden Antalya'ya kadar olan Güney Batı Anadolu kıyılarında kaza hakkına sahip

¹ Bayram Akça, "Millî Mücadele Döneminde Fethiye" *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2002: 9), 2.

olmak üzere bir “Deniz İstasyonu Komandosu” kurulmuştur. Bu sularda faaliyete bulunan bütün gemilerle sahillerde bulunan İtalyan deniz hizmetindeki askerlerde bu komando birliği emrine verilmiştir².

Paris Konferansındaki siyasi mücadelelerle beraber, bölgenin önemli bir liman şehri olan Fethiye’de İtalyanların faaliyetleri diğer işgal bölgelerinde olduğu gibi işgalden önce başlamıştır. Mütareke döneminde İtalyanların İzmir ve Antalya ile birlikte üzerinde durduğu iki önemli yer Marmaris ve Fethiye’dir. 1919 Ocak ayı başlarında İtalyanlar Marmaris’te yoğun faaliyette bulunurken, Fethiye’ye gelen bir İtalyan vapurundan karaya çıkan bir subay, çeşitli incelemelerde bulunarak notlar almış ve geri dönmüştür. İtalyanlar Antalya’yı işgal ettikten sonra Menteşe sahillerindeki faaliyetlerini daha da arttırmışlardır. İtalyan işgaline karşı Fethiye Kaymakamlığı 175. Alay Komutanlığından asker talebinde bulunmuş ise de olumlu cevap alamamıştır³.

Yine 4 Nisan 1919 tarihinde Fethiye’ye gelen Rodos’un İtalyan Belediye Başkanı Fethiye Belediye Başkanı ile görüşmüş, “*Fethiyelilerin kendilerine başka bir idare seçmelerini ve bu idarenin de adil ve medeni bir devlet olan İtalyanların olmasını tavsiye ederek*”⁴ dönmüştür. 13 Nisan 1919 da 57. Tümen Komutanı Albay Mehmet Şefik Bey’in, 175. Alay Komutanlığından aldığı telgrafta; Fethiye’ye bir Yunan vapurunun geldiği, üzerinde Yunan Kızılhaç işareti taşıyan bir doktorla altı askerin çıktığı, bunların tekrar gemiye bindirildiği bildirilmiştir. Ayrıca iskelede toplanan kalabalık arasından bir Müslümanla Rum arasındaki tartışma bahane edilerek, limandaki İtalyan torpidosundan 30 denizci askerle bir makineli tüfeğin karaya çıkartıldığı fakat idarenin teşebbüsü ile bunların tekrar torpidoya bindirildiği bildirilmiştir. Olaydan bir gün sonra Antalya’nın işgalini gerçekleştiren Regine Elena kruvazörü Fethiye’ye gelmiştir⁵. Bu olaylardan sonra sahillerin işgali an meselesi olduğundan Osmanlı hükümeti yetkilileri bölgede asayişin muhafazasına özen gösterilmesi konusunda uyarmıştır. Buna rağmen işgal öncesinde Fethiye limanında bulunan İtalyan gemisindeki askerin karaya çıkıp kasabayı gezmeleri, halkı ücretsiz tedavi eden doktorlara üniformalı memurların refakat etmeleri sıradan davranışlar haline gelmiştir.

Birinci Dünya Savaşı başlarında güvenlik amacıyla sürülen Rumlar ise, İngilizlerinde desteği ile Kızılhaç personeli kimliğinde geri dönmeye başlamışlardır. İzmir ve Ayvalık’ta açılan Kızılhaç hastaneleri birer teşkilat merkezi haline gelmiştir. Doktor adı altında İzmir’e gelen personelin çoğunluğunu subaylar oluşturmuştur. Halkın sükûnetini muhafaza etmesine rağmen, Yunan Kızılhaç’ının desteğiyle şımaran Rumlar, üzücü olaylara sebebiyet vermişlerdir. Türk idari ve askeri makamları işgal öncesinde Yunan Kızılhaç’ının tahriklerinin önüne geçemediği gibi işgal sonrasında da bu tahrikler devam etmiştir⁶.

Paris Konferansında Batı Anadolu üzerinde İtalya ve Yunanistan arasındaki mücadele, işgal öncesinde bölgede doğrudan kurulmaya çalışılan nüfus mücadelesi şeklinde ortaya çıkmıştır. İtalyanların bahsedilen faaliyetlerine karşı, Yunanlılar da Fethiye gibi Menteşe sahili

² Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu (TTK), 1991), 216-217.

³ Mevlüt Çelebi, *Milli Mücadele Döneminde Türk İtalyan İlişkileri*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2002), 72.

⁴ M. Şefik Aker, *57. Tümen Ve Aydın Milli Cidali*, (Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 2006), 37.

⁵ Age, 38-39.

⁶ Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2006), 39-40. Kilisenin Faaliyetleri için bkz. Ulvi Keser, "Milli Mücadele Döneminde Ayrılıkçı Faaliyetlerde Kilisenin Rolü ve Hrisostomos-Hrisantos Girişimlerine Kentsel Bir Bakış," *Turkish Studies*, 5:3 (2010): 1634.

yerleşim birimlerinde asayiş bozucu hareketlerde bulunmuşlardır. Yunanlıların bu faaliyetlerinin amacı, Fethiye bölgesinde bulunan Rumların haklarını koruma bahanesi ile Fethiye'nin işgali için uygun şartları oluşturmaktır. 8 Ocak 1919 tarihinde Muğla'dan Harbiye Nezaretine çekilen telgrafta, Fethiye gibi sahil yerleşim birimlerine Rum çetelerinin gelerek, asayiş bozdukları bildirilmiştir. 30 Nisan 1919 tarihli telgrafta ise Fethiye'ye Yunan postalarının gelmeleri üzerine Yunanlılar tarafından bir nümayiş icrası ihtimaline karşı gerekli tedbirlerin alındığı, ancak Yunan vapurlarının Fethiye'ye girişlerini men için 2 Nisan 1919'da bir İtalyan torpidosu ile bir motorun geldiği ve Yunan postalarının da Rodos'ta tevkif edildikleri bildirilmiştir⁷.

İşgal öncesinde yürütülen bu çalışmaların bir neticesi olarak İtalyanlar, 11 Mayıs 1919 günü saat 6.30'da işgali gerektirecek hiçbir sebep olmadığı halde, Fethiye limanının da bulunan Ligorya adlı kruvazörden 50 askeri karaya çıkartarak, Fethiye'yi işgal etmişlerdir⁸. Böylece uzun süredir ilçede yaşanan İtalya ile Yunanlılar arasındaki nüfus mücadelesini bu işgal ile İtalyanlar kazanmıştır.

Yüzbaşı Cavit Aker'in Anılarına Göre Fethiye'nin İtalyanlar Tarafından İşgali

Yüzbaşı Cavit Aker 10 Mayıs 1919 Perşembe günü itibarıyla anılarını yazmaya başlamıştır. Bu tarih Fethiye'nin işgalinden bir gün öncesi olması bakımından önemlidir. Çeşitli çalışmalarda da ortaya konduğu gibi, Aker'de Fethiye'de bulunan Yunan Kızılhaç Heyeti ile İtalyanlar arasındaki mücadeleye değinmiştir⁹. Her ne kadar 10 Mayıs itibarıyla İtalyanlar Fethiye'yi işgal etmemişlerse de, kendi nüfus bölgeleri olarak görmektedirler. Bu nedenle Yunan Kızılhaç Heyeti memurlarının silahlı gezmeleri, hükümetten de gerekli teşebbüste bulunmaları istenmiştir. Yapılan bu teşebbüsün sonunda Yunan Kızılhaç Heyeti Reisi askerlerini silahlı gezdirmemeyi, sadece tedavi ve dış vazifeye çıkıldığı zaman kendilerini muhafaza için askere silah vermeyi, silahlarını yattıkları hanede bulundurmamayı kabul etmiştir¹⁰.

İtalyanlar ve Yunan Kızılhaç Heyeti Fethiye'de birbirlerini istemedikleri gibi her iki tarafta birbirini şüpheyle izlemektedir. İtalyanlar çeşitli görevlerle Fethiye'ye çıkan Yunanlıların tüm eşyalarını ciddi bir kontrole tabi tutmuşlardır. Yunan vapuru limanda iken Osmanlı devriyeleri ile birlikte İtalyanlar da deniz devriyesi çıkarmışlardır¹¹. Bu durum işgal öncesinde Fethiye'deki İtalyan faaliyetlerini, kasabadaki İtalyan Yunan nüfus mücadelesini göstermesi bakımından önemlidir.

Fethiye'nin İtalyanlar tarafından işgal tarihi olan 11 Mayıs 1919 Pazar günü itibarıyla, işgalin yarattığı yoğunluktan olsa gerek, Aker defterine sadece "*İtalyanlar evvel altıda*"¹² cümlesini yazmıştır. Bu ifade işgalin gerçekleştiği saate işaret etmesi bakımından önemlidir. Nitekim farklı araştırmalarda da ortaya konduğu gibi İtalyanlar Fethiye'yi işgale sabah altı sularında başlamışlardır. İşgale sabahın erken saatinde başlanmış olması ise bir bakıma Fethiye halkından gelebilecek tepkinin en aza indirilmesi amacıyla yapılmış olsa gerektir.

⁷ Pınar Gün, *Sosyal, Siyasal Ve Ekonomik Yönüyle Fethiye*, (Muğla: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006), 17-18.

⁸ Aker, age, 47.

⁹ Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE Arş.), K:111 G:2 B:2-37001, Yunan Kızılhaç'ının Faaliyetleri için bkz. Mesut Çapa, "Anadolu'da Yunan Kızılhaç'ının Faaliyetleri (1919-1920)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 7 (1992): 217.

¹⁰ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-37001; Çelebi, age, 32.

¹¹ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-37001.

¹² TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-37001.

Aker işgalden bir sonraki günün tarihi olan 12 Mayıs Pazartesi günü anılarını defterine on iki sayfa şeklinde yazmıştır. Bu sayfalarda işgalin nasıl gerçekleştiği, İtalyan komutanların tavrı, İtalyan askerlerinin durumu, halkın vaziyeti gibi konularda önemli bilgiler vermiştir. İşgal gününün gecesi sükûnetle geçmiş, Osmanlı devriye ve postaları vazifelerini tam bir serbestlikle yapmışlardır. Sekiz devriyeden oluşan bir İtalyan müfrezesi kasabayı sabaha kadar dolaşmış ve akşam çeşitli yerlere yerleştirdikleri nöbetçileri almışlardır. Aker, sabahleyin taburla beraber rıhtımda bulunan İtalyan deniz askerinin şarkı sesleriyle uyanmış ve İtalyan askerlerinin epeyce bir süre şarkı söylemeye devam ettiğini aktarmıştır. Bu durumun vicdanında açtığı derin yarayı Aker, “*Her nağme bir ok gibi izzet-i nefsi millime saplanıyordu*”¹³ cümlesiyle ifade etmiştir. Onun bu ifadeleri yüreğindeki sızıyı, çekilen acı ve ızdırabı açık şekilde göstermektedir. Onun aktarımlarına göre İtalyanların Fethiye’yi işgal etmesi hadisesi üzerine, Yahudilerin çoğu rıhtımda toplanmışken, İslamlardan ve Rumlardan hiç kimse rıhtıma gitmemiştir¹⁴. İtalyan askerlerinin bu şekilde uzun süre şarkı söylemeleri işgalden duydukları sevincinin bir sonucu olabileceği gibi kendilerini bir işgalciden çok kasabaya huzur getirecek bir dost olarak gösterme çabasının bir yansıması olarak yorumlanabilir. Ayrıca Rumların rıhtıma gitmeyişi daha önce ifade edildiği üzere İtalyan Yunan mücadelesini ve İtalyan işgalinden Rumların rahatsız olduklarını göstermektedir. Yahudilerin İtalyanların limana gelmesi üzerine rıhtımı doldurmaları, kasabanın yeni sahipleri ile iyi ilişkiler kurma çabasından, ticari kaygılardan veya mevcut idareye karşı duyulan hoşnutsuzluktan kaynaklanmış olabilir. Fakat net bir şey söylemek zordur. İslam ahali ise sessiz bir bekleyiş içindedir. Onlar olanları anlamaya, işgalcileri tanımaya ve bu durumun şokunu üzerlerinden atmaya çalışmaktadırlar.

Sabah altıda İtalyanların Artiyeri adındaki üç bacalı torpidosunun limana geldiğini belirten Aker, torpido gelirken güvertesinde asker olduğunun ayırt edildiğini anılarına yazmıştır. Çoğu piyadeden oluşan bir bölük kadar İtalyan askeri karaya çıkartılmıştır. Piyadelerin komutanı ile Liguria torpidosu komutanı doğru kaymakamlık binasına gitmişlerdir. Belediye başkanı Osman, Piyade Bölük Komutanı Mülazım-ı Sani Rıdvan Efendi ve Cavit Aker o saatlerde kaymakamlık makamında bulunmaktadır. Bölük Komutanı resmi takdiminden sonra Liguria torpidosu komutanı bir gün önce bildirdiği gibi işgalin dostane mahiyette olduğunu, işgalin sebebinin asayişin temini ve İtalyan doktoruyla, kontrol memurunun korunması olduğunu, mülki ve askerî memurların serbestçe görevlerine devam edebileceklerini belirtmiştir. Yalnız Jandarmanın İtalyan askerleriyle “*hem ahenk*” olmasını ve her hangi bir ihtiyaç durumunda her türlü yardımı yapmaya hazır olduklarını söylemiştir. İtalyan Komutana kasaba idaresi tarafından verilen cevapta; işgalin protesto edildiği, asayiş tehdit edecek bir emarenin dahi olmadığından işgalin mütarekeye aykırı olduğu, Jandarmanın ve askerinin İtalyanlarla birlikte hareketin mümkün olmadığı ve asayiş tehdit edecek bir durumda her türlü maddi ve manevi mesuliyetinin İtalyanlara ait olduğu belirtilmiştir. İtalyan komutan, işgal için kesin emir aldığını, protestoyu aldığını fakat askerinin yerleştirilmesi için kendilerine yer gösterilmesini istemiştir. Osmanlı idaresi tarafından verilen cevap, “*İhracı kabul edilmeyen bir askere yer gösteremeyiz*” şeklinde olmuştur. İtalyan komutan o halde kendilerinin uygun yeri bulacaklarını, bundan doğacak mesuliyetin kasaba idaresine ait olacağını belirtmiştir¹⁵. Aker İtalyan komutanın ismini anılarında belirtmemiştir. Çelebi eserinde İtalyanların Ege İşgal

¹³ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-38001.

¹⁴ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-38001.

¹⁵ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-38001.

Kuvveti komutanı General Elia yönetiminde ilk Fethiye'nin işgal edildiğini belirtmiştir¹⁶. Bu konuşmadan sonra İtalyan komutanlar el sıkışarak gitmişlerdir. Kaymakamlıkta bulunanlar arasında yapılan müzakerede protestoya devam etme kararı alınmıştır¹⁷.

İtalyan komutanların tutumu, Anadolu'nun çeşitli işgal bölgelerindeki genel tutumlarını teyit eder mahiyettedir. İşgal için gösterilen tepki tatmin edici olmamakla beraber, İtalyanların her türlü yardıma hazır olduklarını, memurların görevlerine devam etmelerini, askerlerin birlikte hareket etmesinin söylenmesi İtalyanların başlangıçtan itibaren kasaba idaresi ve halkıyla kurmaya çalıştıkları yakın ilişkiyi göstermektedir. İlçedeki Osmanlı idaresinin asayiş bozacak bir emarenin bile olmadığını bu nedenle tüm mesuliyetin İtalyanlara ait olduğunu bildirmesi işgalin asılsız sebeplere dayanılarak yapılmış olduğunu farkında olduğuna işaret eder. İtalyan askerine yer gösterilmemesi ve birlikte hareketin mümkün olmadığını belirtmesi, her ne kadar işgale doğrudan karşı çıkılmamış ise de işgalin kabulünün de mümkün olmadığını göstermesi bakımından önemlidir.

Yaşanan bu gelişmelerden sonra Aker, Muğla Tabur Komutanlığına işgalin şekli ve mahiyeti hakkında iki telgraf göndermiştir. İkinci telgrafında sebepsiz yere yapılan işgalin ahalide “*derin*” bir tesir yarattığını, İslamların ve Rumların işgali İtilaf Devletleri Komiserliklerine protesto ettiklerini ve asayişin yerinde olduğunu bildirmiştir¹⁸. İslamlarla birlikte Rumların işgali protesto etmesi, uzun zamandır büyük umutlarla beklenen Yunan ordusu yerine İtalyan askeri görmenin yarattığı üzüntünün bir sonucu olsa gerektir. Yoksa Rumlar işgale karşı değil, işgalin İtalyanlar tarafından yapılmasına karşıdır.

İtalyanlar bir mitralyöz karaya çıkarmıştır. Karaya çıkartılan askerlerin bir kısmı çantalarını çıkarmış rıhtımda taşların üzerinde beklerken, diğer kısmı Aker'in evinin yanındaki binayı işgal etmişler ve balkonuna da İtalyan bandırası çekmişlerdir. Öğleden sonra gelen küçük bir nakliye vapurundan limana elli mevutlu bir bölük daha çıkartılmış, farklı noktalarda bekleyen bahriye neferleri yanına birer de piyade neferi yerleştirilmiştir. Akşamüzeri ise İtalyan piyade kuvvetlerinden yarım bölük kadarı Kesik Kapu polis karakolunun arkasındaki çadırılı ordugâha girmişlerdir¹⁹. İtalyanların yeni kuvvetler getirmeleri, önemli noktalara yerleştirilen asker sayısının artırılması herhangi bir mukavemetle karşılaşılmamış olmasına rağmen, kendilerini tam emniyette hissetmediklerini ya da meydana gelebilecek bir olaya karşı güçlü bir şekilde karşılık vermek istemelerinin bir sonucu olsa gerektir.

Fethiye'nin işgali üzerine Muğla eşrafi da telgrafhanede toplanmış ve telefonla Bab-ı Ali'ye ulaşarak, sebepsiz yere yapılan İtalyan işgalini protesto etmişlerdir. Bu teşebbüs üzerine Bab-ı Ali'den “*Muhterem Muğla Ahalisine*” başlığıyla gönderilen telgrafta; yaşanan acıların önceki hükümetin siyasi idaresinin sonucu olduğu, gerekli her türlü siyasi teşebbüste bulunulduğu, teşebbüslerin olumlu sonuç vermesi için vakar ve sükûnetin korunmasının şart olduğu bildirilmiştir. Ayrıca asker çıkartmanın katı işgal mahiyetinde olmadığı ve asayişin korunmadığı takdirde işgalin genişleyeceği bildirilmiştir²⁰. Telgraftan da anlaşıldığı üzere İstanbul'daki hükümet açıktan işgale boyun eğilmesini istemiş, aksi halde işgalin yayılabileceği uyarısında bulunmuştur. İstanbul'un bu tutumu bölge halkının işgale bakışını da etkilemiş, işgalin kabullenilişini hızlandırmıştır.

¹⁶ Çelebi, age, 91; Aker, age, 47.

¹⁷ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-39001.

¹⁸ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-40001.

¹⁹ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-40001; Çelebi, age, 92-93.

²⁰ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-41001; Ünal Türkeş, *Kurtuluş Savaşında Muğla*. (İstanbul: Karaca Ofset, 1973), 183.

13 Mayıs Salı günü itibarıyla Fethiye'ye sükûn ve asayiş hâkimdir. Piyade efradını getiren nakliye vapuru gitmiş, çeşitli noktalardaki posta ve nöbetçi olarak bulunan deniz askerleri, piyadelerle değiştirilmiştir. Fethiye'ye gelen İtalyan askerinin sayısı 350'yi bulmuş, beş kişilik devriyeler sabaha kadar kasabayı dolaşmışlardır. Piyade efradı ... (Hacı Çiftlik) rıhtımında bulunan kerestelerin olduğu yere yerleştirilmiş, Kesik Kapu'da bulunan İtalyan kuvveti ise çadırılı ordugâhta bulunmaktadır. Osmanlı devriyeleri vazifelerini serbestçe yapmaktadır. Aker'in ifadesiyle İtalyan kruvazörü "bir heykel gibi" limanda beklemektedir. Taburdan gönderilen telgrafta, İtalyanlarla birlikte hareket edilmemesi gerektiğine tekrar dikkat çekilmiştir²¹.

İtalyanların işgalin başlangıcından itibaren Fethiye'de asayişin korunmasına özellikle önem verdikleri anlaşılmaktadır. İşgal günü ifade edildiği gibi Osmanlı idaresine hiçbir şekilde müdahale edilmemektedir. Fethiye'de bulunan İtalyan kuvvetlerinin önemli yerlere yerleştirilmeleri de işgalin kısa süreli olmayacağını göstermektedir. Aker'in İtalyan gemisini bir heykele benzetmesi, işgalci İtalyan kuvvetlerinin insanlar üzerinde oluşturduğu etkiyi ve kurduğu baskıyı göstermektedir. İtalyanların işgalin olumsuz bir durum yaratmaması için verdikleri tüm çabalara rağmen İtalyan kuvvetlerinin gemileri soğuk ve ruhsuz bir heykel gibi görülmektedir.

İtalyanlar akşam karanlıkla beraber Salib-i Ahmer Hastanesi civarında yalnız bir nöbetçi bırakmışlar, çarşıdaki nöbetçilerini çekmişler, Kesik Kapu'daki kuvvetlerinin yanında ise tek nöbetçi bırakmışlardır. Bahriye kıtaatı kruvazörüne çekilmiştir. Kaya yolu çıkışında ise İtalyanların gece gündüz sabit bir postaları vardır²². İtalyanlar akşam nöbetçilerini azaltmakla beraber, bazı önemli noktalardaki postalar gece gündüz görevlerine devam etmektedirler. Kesik Kapu'daki İtalyan kuvvetlerinin başında tek nöbetçinin olması ise, işgale karşı bir direnişin olmaması sonucu İtalyanların daha rahat hareket ettiklerini göstermektedir.

Kesik Kapu tarafındaki İtalyanlar, Rumlarla "pek laubali" bir şekilde görüşmekte, bazen evlere girip çıkmaktadırlar²³. Aker'in verdiği bu bilgi başlangıçta verdiği bilgiye tezat gibi görünse de bu durumun; Fethiye'deki tüm Rumların İtalyan işgaline karşı olmadıkları veya beklenen Yunan ordusu gelinceye kadar İtalyanlarla iyi ilişkiler kurulmasına önem verildiği şeklinde düşünülmesi mümkündür.

İzmir'in İşgalinin Fethiye'ye Yansımaları

15 Mayıs sabahı kaymakam vekili tarafından çağrılmış olan Aker, herkesin çehresinin bir sıhhatte muhtaç olduğunu, uğultu gibi bir şeyler işittiğini defterinde belirtmiştir. Kaymakamlıkta duyduğu haberlerin kendi üzerindeki etkisini ise "of ...! Allahım ...!" ifadesiyle yazıya geçmiştir²⁴.

İzmir Belediye riyasetinden umum belediye reislerine gönderilen telgrafta, İzmir ve çevresinin Yunan'a ilhak edildiğini, millete dayanılarak mukabeleye çalışıldığı, sükun ve vakarın muhafazası bildirilmiştir. Anadolu'nun en güzel yerlerinden biri olan İzmir'in işgalinin bir Osmanlı zabitanının ruhunda yarattığı müthiş sarsıntıyı Aker şu cümlelerle defterine kaydetmiştir:

²¹ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-42001.

²² TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-42001.

²³ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-43001.

²⁴ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-43001.

Gözlerim yaşardı. Ve bir ölü gibiydim. En nihayet bu son netice-i vatanda görecektim. Sersem ve hissiz dimağım da bir... irkildim. Arkadaşlar bazı şeyler söylüyorlardı. Doktor Pürşah ve biraderi Lütfi pek heyecanlı idi. Ne yapacağından herkes müteredit. Bazı şeyler söylemek istesem de muvaffak olamıyorum²⁵.

Güzel İzmir'in işgali karşısında Aker'in ruhundaki yangını kâğıda döken bu cümleler, aslında bir milletin ruhunda başlayan yangını göstermektedir. Bedenler, dimağlar bu haksız işgal karşısında âdeta felç olmuştur. Tereddütlü sineler bir şeyler söylemeye güç yetirememektedir.

Vatanın her köşesinde Müdafaa-i Hukuk teşekkülleri kurulmuştur. Fethiye ve çevresindeki cephaneye ve silahların nakli görevi de Aker'e verilmiştir. İzmir'le haberleşme sağlanamamış, Muğla'dan gönderilen telgrafta ise İzmir'le haberleşilemediği, Aydın'la haberleşilmeye çalışıldığı ve hiç kimsenin incitilmemesi belirtilmiştir. 15 Mayıs Perşembe günü itibarıyla Fethiye'de işgal meselesinden kimsenin haberi olmayıp, herkes işiyle gücüyle uğraşmaktadır²⁶.

Yunanlıların İzmir'i işgalinin de etkisi ile olsa gerek, İtalyanlar Fethiye'deki kuvvetlerini arttırmıştır. 15 Mayıs tarihi itibarıyla Reçina Elana ile bir general ve bir İtalyan süvari bölüğünün geleceği öğrenilmiş, limanda bulunan Liguria torpidosu da bayraklarla donatılmıştır. Fethiye'de gerek Rumlar gerekse İtalyanlar arasında pek çok söylenti dolaşmaktadır. Bu söylentiler zihinlerdeki tereddüdü ve kaygılı bekleyişi daha da arttırmaktadır. Yunan Kızılhaç Heyeti şahısları arasında Yunanlıların bu gün yarın gelecekleri söylenmektedir. Aker, Rumların İzmir'in işgali meselesinden tamamıyla haberdar olduklarını fakat vaziyetlerinde hiçbir değişiklik görülmediğini belirtmiştir²⁷. Rodoslu berber Hafız'da traş olan bir İtalyan gedikli ise İtalyan işgalinin sulhe kadar geçici bir tedbir olduğunu, Fethiye'yi Yunanlıların işgaline müsaade olunmayıp, yaklaştıklarında paramparça edileceğini söylediği rivayet edilmiştir. Söylenenlerden de anlaşıldığı üzere İtalyanlar, Yunanlıların işgallerine karşı kendilerini bir koruyucu olarak sunmaya çalışmakta ve halkın güvenini kazanmak için uğraşmaktadırlar. Bir süre sonra bahsedilen İtalyan nakliye vapuru limana gelmiştir. Limanda iki gün kadar kalacak olan bu İtalyan vapuru içinden hayvanat, bir miktar Eritre, bir miktar da Bersağliyeri askerini karaya çıkarmıştır²⁸.

Aker, 15 Mayıs gecesi düşman haberleşmesini yakalamak için olsa gerek, telefon makinelerini Muğla hattı güzergâhına ve Kemer taraflarına göndermiştir. Silah ve cephanenin nakli kendisine düşen Aker, bunu için sekiz deve tedarik etmiş ve sağlam olan malzemelerin Kemer'e nakline başlanılmıştır²⁹. Nakledilen silahlar hakkında Aker defterine; "*İleride yapılacak millî teşkilatın silahları bunlar imiş fakat kuvvetin önünde bu zavallı silahlar ne iş görecektir*" şeklinde bir değerlendirme yazmıştır³⁰. Tam teçhizatlı Yunan ordusuna karşı bu kırık dökük silahlarla karşı koymak elbette çok zor olacaktır. Nitekim bu durum Aker'de de

²⁵ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-43001.

²⁶ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-44001.

²⁷ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-44001.

²⁸ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-45001, Milli Mücadele yıllarında belirgin şekilde görülen İtalyan-Yunan gerginliği, ilerleyen yıllarda da devam etmiştir. Türk basınından Yeni Gün gazetesi İtalyan-Yunan gerginliğini Türk-Yunan gerginliği gibi ilgilenmiş ve hareket etmiştir. Nurettin Gülmez, "Yeni Gün'de İtalya-Yunanistan Gerginliği," *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII:24 (2012): 111-112.

²⁹ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-45001.

³⁰ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-46001; Emine Pancar, *Adın ve Muğla Kuva-yı Milliyesi*. (İzmir: Dokuz Eylül Üniv. Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü. Basılmamış Doktora Tezi, 2010), 331-333.

görüldüğü gibi, pek çok vatanseverin mücadele azmini olumsuz etkilemiştir. Fakat Yunanlılarla yapılacak mücadele silahtan çok, yürekteki yangınla yapılacak ve kazanılacaktır.

Aker silahlar hakkındaki değerlendirmesinden sonra defterine ruhundaki derin ızdırabı gösteren şu cümleleri yazmıştır:

Veyl Mağlublara!

...mağmum tali'siz şehrin üzerini ve elemelerini uyutmak için bütün gurur-u üryan-ı mehtabını açın. Ah! Artık elveda...! Bundan sonra nur, mehtap değil! Adem ve zulmet lazım!³¹

15 Mayıs gecesi saat 11:00'da İzmir'in işgali ile ilgili Aydın'dan bilgi verilmiştir. Buna göre gelişmeler şöyle cereyan etmiştir; Yunanlılar saat yedide İzmir'e asker ihraç ederek, jandarma ve karakolları işgal etmişlerdir. Amaçlarının Rumları korumak olduğu neşredilerek, herkesin işiyle gücüyle meşgul olması istenmiştir. Ahali tarafından Amerika ve İtalyanlara müracaatta bulunmuş ise de sonuç alınamamıştır. İtalyanlar Kuşadası'na çıkarttıkları ve İzmir'den gelen askerle Ayasluğ'u sınır tutmuşlardır³².

16 Mayıs itibarıyla Fethiye'deki durumda herhangi bir değişiklik yoktur. Aker, İtalyanların Kuşadası'ndaki üç bin kişilik kuvveti Ayasluğ'a göndermelerinin Yunanlılarla aralarındaki şiddetli ihtilafı ve Yunanlıların Ayasluğ'u geçmelerine müsaade etmeyeceklerini gösterdiğini belirtmiştir. İtalyanlarla Yunanlılar arasındaki ilişki hakkında bu açıklamayı yapan Aker, mevcut durum ve İzmir'in işgali hakkında şu değerlendirmeyi yapmıştır:

Üzüntülü ve elim bir intizar devresi geçirmektedir. Sulh Konferansı herhalde İzmir ve havalisinin mukadderâtı hakkında bir karar-ı kati vermiş olacak ki Yunanlılar horhod İzmir'i işgal ve 60 km. kadar bir mesafeyi işgal edecek bir kuvveti ihraç etmişlerdir. Zavallı ve sevgili İzmir! Kim bilir sen şimdi bu dakikalarda ne elim ve ne feci hayatlar yaşıyorsun!³³

Türk Milleti adına en zalim kararların alındığı bu günler, vatanın ve vatanseverlerin geçirdiği en karanlık günler olsa gerektir. Aker'de bir bakıma vatanın geçirdiği bu sancılı günlerde tüm vatanseverler adına bu satırları yazmıştır.

İzmir'in işgalinden sonra Fethiye'deki Rumlar faaliyetlerini arttırmışlardır. Rumlar kilisede iki saat kadar içtima ederek, müşaverede bulunmuşlardır. Kiliseden çıkan Rumlar ne olursa olsun Türklerden ayrılmayacaklarını "*onlarla haşr-ü neşr*" olacaklarını söylemişlerdir. Aker'in yorumuna göre bu söylem Yunan, İtalyan işgalinden doğan bir gururla söylenmiş sözlerdir³⁴. Ya da kazanın Yunanlılar tarafından işgali için yürütülen faaliyetler nedeniyle dikkat çekilmemesi amacıyla böyle bir söylemde bulunulmuştur.

Çeşitli söylentilerin kulaktan kulağa yayılması halk arasındaki endişeyi arttırmaktadır. İtalyanlarla yakın temasta bulunan bir şahıs, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinden sonra kasabanın İtalyanlar tarafından tahliye edilmesinin muhtemel olduğunu söylemiştir. Rum doktorlardan Aloka'da İzmir'in Yunanlılara ilhakının ardından sahil kesiminin de Yunanlılara verileceğini söylemiştir³⁵.

Aker aralıklarla da olsa İzmir'deki gelişmelerden haber almış ve bu haberleri defterine yazmıştır. Alınan haberlere göre; gece dağa çekilen kıtaat ile Yunanlılar arasında müsademe başlamıştır. Fakat netice hakkında malumat alınamamıştır³⁶. Vaziyetteki belirsizlik,

³¹ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-46001.

³² TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-46001.

³³ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-47001/48001.

³⁴ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-48001.

³⁵ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-48001.

³⁶ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-48001.

vatanseverleri umutsuz bir bekleyişe itmiştir. 17 Mayıs Cumartesi günü itibarıyla Aker'in defterine yazdığı şu satırlar bu durumu teyit etmektedir: “*Vaziyette pek ziyade endişe ve tereddüt vardır...Geceyi müthiş bir endişe ile geçirdim...Ağızlar bir hâtim sükunetle muhterem...*”³⁷

17 Mayıs 1919 tarihinde Denizli'den gönderilen telgrafta İzmir'in işgali hakkında bilgi verilmiş ve işgalin hakiki mahiyetinin tamamen belli olmadığı belirtilmiştir³⁸. Bir emri vaki ile silahtan tecrit gibi bir muameleye maruz kalmamaları için kıtaatın toplu silah başında bulundurulması rica edilmiştir. Aker'e göre her türlü insani kaide ve beynelmileliye mugayir olarak bir eşkıya çetesi gibi Anadolu topraklarını işgale cüret edenlere karşı merkezi hükümet dahi gelişmelerden tam haberdar değildir. Hükümetin bu durumuna karşı, “*türedi galipler*” yaptıkları tüm haksız ve hukuksuz uygulamalara rağmen, insan hukukunu neşrettiklerini söyleye söyleye güç ve onurlarından hiçbir şey kaybetmemişlerdir³⁹. İtalyanlar Fethiye'de rutin faaliyetlerine devam etmektedirler. Kesik Kapu'daki çadırli ordugâhlarını Karagözlere nakletmişler, limandaki nakliye vapuru ise bölüğe birçok erzak ve konserve bırakarak Antalya'ya gitmiştir. Aker 17 Mayıs 1919 akşamı Karagözllerdeki İtalyan ordugâhına gitmiş, Liguria torpidosunun ateş himayesinde her neferin işiyle gücüyle meşgul olduğunu yazmıştır. Yahudi kızları ve eşleri İtalyan askerlerinin her tarafını çevirmişler, bazı aileler çadırlara kadar sokulmuşlardır⁴⁰. Fethiye'deki Yahudiler işgalin başlangıcında İtalyanlara gösterdikleri yakınlığı arttırarak devam ettirmişlerdir. İtalyanların Fethiye ahalisindenmiş gibi hareket etmeleri bölgeye yönelik uzun vadeli planlarının bir parçası olsa gerektir.

Aker 18 Mayıs 1919 Pazar günü itibarıyla defterine yazdığı notlarında mevcut durum, İtilaf Devletleri ve İstanbul hükümeti hakkında oldukça önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu değerlendirmeye göre durum şöyledir:

Ahvalde sükûn ve tereddüt var. Hiç kimse bir şey söylemiyor. Telgrafçıların da dudakları kapandı. Endişeler biraz sükûn bulmuş gibi olduysa da her halde vaziyette teşevvüş ve endişe berdevamdır. Şayet İzmir'de hakikaten müsallah bir vak'a-i müellime zuhur etmiş ise ve en küçük bir sinek vızıltısının bile sebep-i işgal telakkisine kendilerinde hak gören bu türedi galipler korkarım ki kendi menâfî-i siyasilerini temin için uzun ağılatıcı bir işgalle mukabele edeceklerdir. Hükümet katiyen ne bir emir veriyor ne vaziyeti tanzih ve ta'mim ediyor. Yahut çekiyorsa da alakadar olduğumuz halde biz haberdar edilmiyoruz. Maalesef esrâr-ı hükümeti bazen ve ekseriya çarşularda hiç alâka-i resmiye ve bir kayd-ı resmi ile mukayyet olmayan bir takım eşhastan işitiyoruz⁴¹.

Aker, bu değerlendirmeden sonra ne şekilde hareket edecekleri konusunda ellerinde ne bir kayıt ne de bir emir olduğuna tekrar değinmiş, hükümetin gaflet ve tereddüdünün “*şayan-ı hayret*” olduğunu belirtmiştir⁴².

19 Mayıs 1919 tarihi itibarıyla İzmir'in durumu hakkında Fethiye'ye hala doğru bir haber ulaşmamıştır. Halk resmi ağızlardan bir şeyler beklemekte, resmi makamlar ise çaresizlik içinde kıvrınmaktadır⁴³. Aker'in değerlendirmesine göre İtalyanlar geçici bir bekleme vaziyetindedir. İtalyan ve Osmanlı devriyeleri vazifelerini ifada bir sıkıntı

³⁷ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-49001.

³⁸ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-49001.

³⁹ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-50001.

⁴⁰ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-51001.

⁴¹ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-51001.

⁴² TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-51001.

⁴³ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-52001.

çekmemektedir. Fethiye'de Yunanlıları istemeyen İtalyanlar, Yunan Kızılhaç'ının evraklarını müsadere etmiştir. Hatta yolcu Rumları vapurlardan Rodos'a çıkarmamışlardır. Ayrıca İtalyanlar diğer işgal bölgelerinde olduğu gibi Fethiye'de de imar faaliyetlerine başlamışlardır. Fakat Aker'e göre bu durum ahaliye gösterişten başka bir şey değildir. Aker'in yaptığı istihbarata göre; kaza Rumları adına üç şahıs İtilaf Devletleri mümessillerine çektikleri telgrafta, daha fazla Türklerin idaresinde yaşayamayacaklarını, bu esaretten bir an evvel kurtarılmasını bildirmişlerdir⁴⁴. Ayrıca köylerdeki Rumların da kâmilen kasabaya dönecekleri öğrenilmiştir⁴⁵. Daha önce Türklerle "haşr-ü neşr" olmayı isteyen Rumların anlaşılmayan bu tutumu, ev ve kilise içtimalarının ne maksatla yapılmış olduğu böylece ortaya çıkmıştır. Rumların bu tutumu faaliyetlerinin aksi söylemde bulunarak dikkat çekmeme amacına yöneliktir. Bu söylem Rumların amaçları uğruna her yola başvurduklarını göstermektedir. Yapılan bu tarz riyakârlıkların, sarsılmış olan toplumsal güveni yıktığı bir gerçektir.

Fethiye'deki resmi makamların İzmir'in işgali hakkında bilgi edinme çabaları 19 Mayıs itibarıyla bir ölçüde sonuç vermiş, Muğla Mutasarrıfı Hilmi Bey tarafından Fethiye Kaymakamlığına Yunan İşgal Kuvvetleri Komutanının halka neşrettiği beyanname sureti gönderilmiştir. Aker beyanname suretini defterine aynen almıştır⁴⁶. Hatıratında beyanname suretinden sonra Söke kazası ve çevresi için yüz İtalyan askerinin gönderileceği belirtilmiştir. Aker bu belgelerin altına şu cümleleri yazmıştır: "Zafertepulos'un adaletine bizi iltica ettirecek derecede zeyl ve muhakkir edenlere ne demeli..."⁴⁷ Bu cümle yapılan tüm haksızlıklara karşı hükümetin net bir tavır ortaya koymamasından doğan üzüntüyü en veciz kelimelerle belirtmektedir.

Damat Ferit Paşa'nın ikinci kez hükümeti kuracağı haberleri Fethiye'ye de ulaşmıştır. Aker'e göre Damat Ferit Paşa'nın hükümeti tekrar kurması durumunda "memleket elim ve feci bir vaz'iyet-i siyasiye karşısında bulunuyor" demektir⁴⁸. Nitekim 21 Mayıs'ta Sadarettin gelen tamimle Ferit Paşa'nın ikinci kere hükümeti kurduğu belirtilmiştir. İzmir'in işgali ise millet üzerinde çok büyük tesir yapmış olduğu gibi, İzmir'in işgali üzerine vuku bulan tezahürat da İtilaf Devletleri üzerinde şiddetli bir tesir yapmıştır. Ayrıca Muğla Reddi İlhak heyetinden İzmir'in işgali üzerine gösterilen milli tezahürata devam edilmesi istenmiştir. Aker'e göre, millet ağlamakla beraber, son söz karşısında son metanet ve cesareti Türk Milleti gösterecektir⁴⁹.

22 Mayıs Perşembe günü itibarıyla Fethiye'deki durum aynıdır. Fakat Yunan Kızılhaç Heyetinin vazifesinden ziyade, bir milli vazife için çalıştığı ve bu yolda teşkilat meydana getirmek için uğraştığı anlaşılmıştır. Bu durum Aker tarafından hükümete bir takrir gönderilerek delilleriyle açıklanmıştır. Bu arada İzmir, Muğla Reddi İlhak Heyetleri milli teşkilata hız vermiş, kazada da bu yönde faaliyete başlanılmıştır. Hatta edinilen haberler teşkilatın tamamlandığı yönündedir. Aker, yaptığı araştırmada katiiyen durumun böyle olmadığını öğrenmiş ve silahların Kemer'den Üzümlü'ye naklinden başka bir şey yapılmadığını görmüştür⁵⁰. Akşam Belediye Reisinin evindeki konuşmalara katılan Aker, düşüncelerini ifade etmiştir. Fakat bu toplantıda kimlerin bulunduğu ve hangi konular üzerine

⁴⁴ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-52001; Çelebi, age, 131.

⁴⁵ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-53001.

⁴⁶ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-53001.

⁴⁷ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-54001.

⁴⁸ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-55001.

⁴⁹ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-56001.

⁵⁰ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-56001.

konuşulduğu hakkında bilgi vermemiş olmakla beraber, defterine şu önemli değerlendirmeyi yazmıştır:

Kani oldum ki o kadar medenilik ve terakkisine rağmen bu kasabada bir hamiyet-i mefrat-ı milliye tesis edememiş. Herkesin emeli teferrüt ve menafi'-i hamiyyetesine hizmât-ı vataniyeyi alet etmekte. İğrendim ve kaçtım⁵¹.

Aker her ne kadar toplantıyı yetersiz bulsa da 23 Mayıs 1919 Cuma günü yapılan mitingden sonra, limanda demirli bulunan İtalyan Liguria Savaş Gemisi Komutanlığına bir mektup gönderilmiş olması oldukça önemlidir. Mektubun altında Miting Heyeti Reisi Belediye Reisi Osman Nuri, Aza Doktor Vasfi, Aza Doktor Pürşah, Aza Mekteb Müdürü Şaban Hilmi'nin isimleri yer almıştır. Başka bir mektupla da miting sonunda alınan kararlar bildirilmiştir. Beş maddelik bu kararlarda miting heyeti tarafından Yunanlıların İzmir'i işgali hakkında İtalyan kruvazörü kumandanlığına bir protestoname takdim edileceği belirtilmiş, "*Netice-yi mukarrerat olarak zulm ve şenaate karşı ölmeği tek bir Türk kalmayınca kadar hayatımıza kast eden avamil-i vahşet-i efnayı Allahımıza Peygamberimize kasem ederek teyid eyleriz.*"⁵² denilmiştir.

Fethiye ve çevre köylerin halkı 24 Mayıs günü İtalyan Komutanlığına gönderdikleri bir diğer mektupta da Yunanlıların İzmir'i işgalinin mütareke hükümlerine aykırı olduğunu belirterek şu kararları bildirmişlerdir:

1- İzmir ve çevresinde yaşayan halkın büyük çoğunluğunu Türkler oluşturmaktadır. İşgal, Başbakan Wilson'ın milliyet prensibine aykırıdır.

2- Türklerin Yunan hakimiyetini kabul etmeyeceğini bütün dünyaya ilan ediyoruz.

3- Müttefiklerden, milli haklarımıza saygı göstermesini bekliyoruz.⁵³

Tüm bu faaliyetler Fethiye halkının İzmir'in işgalini kabul etmeyeceğini ve işgale kayıtsız kalmayacağını göstermektedir.

26 Mayıs günü İzmir'den gelen Yunan vapuruyla Köylü gazetesi Fethiye'ye ulaşmıştır. İzmir'in işgalinin Bab-ı Aliye bildirilmesi, işgal hadisesi ve gelişen olaylar hakkında ayrıntılı bilgi edinilmiştir. Akşam limana gelmiş olan İtalya'nın Dalama vapuru bir telsiz telgraf cihazı getirmiş ve Aker ziyaret edilerek, kadınlar hapisanesine telsiz telgraf yapılacağı bildirilmiştir. Gün içinde eşyalar belediye civarına taşınmıştır. Ayrıca Dalama vapuru kruvazörüne erzak nakletmişlerdir⁵⁴. İtalyanların kasabaya yerleşme amacıyla geldikleri bahsedilen faaliyetlerinden açık şekilde anlaşılmaktadır. Faaliyetlerden gerekli makamların haberdar edilmesi, en az tepki ve en çok takdirle icraatlardan tam fayda sağlama çabasından olsa gerektir.

27 Mayıs'dan 5 Haziran'a kadar defterine bir şey yazmayan Aker, hadiselerin kendisini yazmaktan menettiğini belirtmiştir. İtalyanların Güllük'e ceketli asker ihracı, Muğla ve Çine'ye asker sevkleri söylentileri, İzmir'de Yunanlıların hükümlerinin uygulanmaması, hiçbir tarafla haberleşmenin sağlanamaması Aker'in nezdinde bütün vatanseverlerin vicdanındaki yeis ve ızdırabı kat kat arttırmıştır. Aker yaşanan bu haksızlıklar karşısında ruhunun isyanını defterine şu şekilde kaydetmiştir:

Ne oluyoruz? Şu koca bedbaht İmparatorluk saltanatın son dem-i ihtizarına mı geldi? Hakkımızda hiçbir millet de bir hiss-i rikkat ve şefkat yok.

⁵¹ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-57001.

⁵² Mevlüt Çelebi, "Menteşe Sancağında İzmir İşgaline Gösterilen Tepkiler," *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XX:1 (2005):43-44.

⁵³ Agm, 45.

⁵⁴ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-58001.

Sanki (Türk) beşeriyet-i hâzıra ailesinde katle mahkûm bir katil! Zaten kendi kudret-i askeriyesine istinat etmeyen bir hükümet hakkı isma' edebilir mi? Şuradan buradan tereşşuh eden rivâyât-ı müstenideye rabtı ümit edenler bilmiyorlar mı ki bu gün ve her vakit hak = kuvvet? Ve hakkını kuvvetle işmâm edemeyen bahtsız milletlere veyl! Beşeriyet hakta baş döndürücü tekâmül ve terakkiyâtına rağmen vicdan-ı şahsi hiçbir surette tebdil edemedi. Kurun-u kadime ve kurun-u evvelide kimi ... umumilerin telakkiyât-ı harbiyesi ve ma'lublara karşı insâfâta ihtisâsâtının değışmediğini elan görüyoruz... Ne Wilson'un on dört maddelik prensipleri ne de Cemyet-i Akvamin (zuhurdar) aile-i beşeriyeti terkin ve te'min edecek desatir-i mevzuası mağlublara bir hakk-ı insâniyet bahşedecek.⁵⁵

Aker, değerlendirmesinin devamında hak ve adaletin ne Londra'dan ne de Amerika'dan beklenmemesini çünkü harplerin te'min ettiği galibiyetlerin tek gayesinin mağlupları kahretmek olduğunu, koca bir milletin ve "medeniyet-i zindenin" hakk-ı hayatının hiçe sayıldığını yazmıştır⁵⁶.

Aker 5 Haziran 1919'dan sonra ancak 24 Haziran'da defterine anılarını yazabilmiştir. On bir günde Üzümlü-Kesbet de teftişte bulunmuş, gelir gelmez de Fethiye'nin Yunanlılara ilhakını İzmir'deki makamlardan isteyen otuz yedi Rum'un tutuklanmasına başlanılmıştır. Fakat tutuklamada başarılı olunamamış sadece dört kişi tutuklanabilmiştir. İki Rum'un da tevkif tezkeresi olduğu halde Kaymakam Bey kefaletle serbest bıraktırmıştır⁵⁷. Bu durum Fethiye'deki Rumların Yunan işgal kuvvetleriyle aralarındaki yakın ilişkiyi göstermektedir. Buna karşı Fethi'ye idaresinin etkisiz kalışı, İstanbul'dan azınlıklarla iyi geçinilmesi yönündeki telkinlerinin bir sonucu olsa gerektir.

9 Temmuz Çarşamba günü kasabada bulunan İtalyan bölüğü ile tebdil için diğer bir bölük gelip Karagöz'de bulunan karargâhlarına gitmişlerdir⁵⁸. 24 Temmuz Perşembe günü ise Cavit Aker'in yanına İtalyan Jandarma müfettişi gelmiştir. Bir saat kadar süren görüşmede, kazanın asayışı, iç siyasetin dış siyaset üzerine etkisi üzerinde durulmuştur. İtalyan Jandarma Müfettişi, Meğri (Fethiye) civarında Türk başıbozuklarının silahlı şekilde gezdiklerini, Hristiyan ahaliyi tazyik ederek korkuya düşürdüklerini, sekiz Rum'un katledildiğini, tüm bunların medeni Avrupa'nın gözü önünde yapıldığını söylemiştir. Venizelos ve taraftarlarının bu gibi olayları öne sürerek Meğri'nin de işgalini temine çalıştıklarını belirterek, Jandarmanın asayişin sağlanmasına özellikle dikkat etmesini, çetelerle birlikte hareket edenlerin Jandarmadan ihraç edilmesini istemiştir. İtalyan müfettiş Aydın Vakasından kurtulan bir kızın, istasyonda gördüğü bir jandarmayı göstererek, kardeşlerini o şahsın katlettiğini söylediğini belirtmiş ve İtalyan işgali altındaki bir bölgede bu gibi olayların kendilerini oldukça zor duruma düşürdüğü konusunda uyarıda bulunmuştur⁵⁹.

İtalyan müfettiş işgal bölgelerinde zaman zaman asayışı bozucu faaliyette bulunan kişilere karşı gereken tedbirlerin alınmasının şart olduğunu belirtmiştir. Aksi halde bölgenin Yunan işgal tehdidiyle karşı karşıya kalacağını vurgulamış ve azınlıkların korunmasına daha çok dikkat edilmesini istemiştir. Oysa Türk halkına karşı yapılan tüm haksızlıklara zulüm ve tecavüzlere karşı dahi Aydın taarruzu sonrasında azınlıkların korunmasına özel önem verilmiştir. İtalyan müfettişin bunları göz önünde bulundurmayarak, doğruluğu dahi belli

⁵⁵ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-60001/61001.

⁵⁶ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-60001/61001.

⁵⁷ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-63001.

⁵⁸ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-64001.

⁵⁹ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-69001/70001/71001.

olmayan bir sözden hareket etmesi, Türk makamlarını asayişin sağlanması konusunda sıkıştırma amaçlı olabileceği gibi işgal bölgesinde huzur ve asayişin tam olduğu izlenimi vererek İngiltere, Fransa, Yunanistan'a karşı daha güçlü durmak istemenin sonucu olabilir. Bu durum, İtalyan askeri makamlarının her ne kadar Osmanlı idaresi ile iyi geçinmeye çalışmaktaysa da zaman zaman çeşitli uyarılarda bulunarak otoriteyi ellerinde buldurmaya çalıştıklarını göstermektedir.

1 Ağustos 1919 Pazar günü itibarıyla Aker'in defterine yazdığı beş satırlık yazıda Yunan Kızılhaç Heyeti Reisinden bahsedilerek, havadisın kazadan gelen bir mektuptan anlaşıldığı belirtilmiş fakat daha fazla bilgi verilmemiştir⁶⁰. Aker bir sonraki sayfaya ise oldukça manidar bir şiir yazmıştır. Bu şiir şöyledir:

Analar yine ah ağlasın
Karaları bağlasın
Yunan şimdi hiç durmasın
Şu vatani hırpalasın
Ey Türk genci kanın yok mu?
Sen de namus, vatan yok mu?
Haydi, çek öyle ise
Sinen de Türk'ün kanı yok mu?⁶¹

Aker bu şiiri kendisi mi yazdı, yoksa bir yerden mi aldı bilemiyoruz. Fakat son sayfayı böyle bir şiirle bitirmesi önemlidir. Aker bir bakıma analar ah ağlasın, karaları bağlasın, vatandan Yunan çeksin gitsin demekte, Türk gencinin bunu yapacak kudret ve kuvvete sahip olduğunu belirtmektedir.

Sonuç

Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra İtilaf Devletleri kimi zaman asayiş, kimi zaman azınlıkları bahane ederek haksız işgallere, türlü zulümlere girişmişlerdir. İnce oyunlarla İtalyanların Fethiye'yi işgaliyle beraber, Yunanlıların İzmir'i barbarca işgal etmeleri ve devamında halka yaptıkları yüreklerde kanayan bir yara açmıştır. Cavit Bey işgalin acı ve ızdırabını birebir yaşayan bir şahıs olarak, bir milletin tüm hak ve hukukunun çiğnenerek, değerlerinin hiçe sayılması karşısında ruhundan yükselen isyanı kaleme almıştır. Hatıratıta Cavit Bey gelişmeler hakkında detaylı bilgi verirken, aynı zamanda olayların kendisi üzerinde yarattığı tesiri de ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır.

Paris Barış Konferansında İtalya ile Yunanistan arasındaki siyasi mücadele Fethiye'de de Yunan Kızılhaç Heyeti ile İtalyan yetkililer arasında görülmektedir. İtalya gerek işgal öncesi faaliyetleri gerekse işgal sonrası faaliyetleri bakımından diğer işgal kuvvetlerinden ayrılmaktadır. Daha başlangıçtan itibaren İtalyanlar halkla, idari ve askeri yetkililerle karşı karşıya gelmemeye büyük önem göstermiştir. Aker'in verdiği bilgilere göre İtalyanların bu tutumu Fethiye'nin işgalinde de açık bir şekilde görülmektedir. İtalyan komutanın işgalin dostane olduğunu, asayiş sağlama amaçlı ilçede bulduklarını, askeri ve idari görevlilerin serbestçe görevlerine devam edebileceklerini söylemesi ve askerinin yerleşmesi için kendilerine bir yer gösterilmesini istemesi İtalyanların bölgede izledikleri genel siyasetin özeldeki izlerini göstermesi bakımından önemlidir. Yine İtalyan askerlerinin rahat tavır, rıhtımda şarkı söylemeleri İtalyanların hoş görünme çabasının iyi bir açıklayıcısı durumundadır. İtalyanların asayiş koruma, bölgenin iktisadi gelişmesine katkıda bulunma, Yunan işgalini önleme gibi

⁶⁰ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-71001.

⁶¹ TİTE Arş. K:111 G:2 B:2-73001.

amaçlarla ilçede bulduklarını her fırsatta dile getirmelerine karşı, Cavit Aker gibi Fethiye halkı da mevcut gidişattan büyük endişe duymaktadır. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali bu kaygılı bekleyişi daha da arttırmıştır. Yine hükümetin işgaller karşısında resmi yetkilileri yeterince bilgilendirmediği, bu durumun ise izlenecek yol ve yöntem noktasında, halkın bilgilendirilmesi konusunda sıkıntılara sebep olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

a.Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi

TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-37001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-38001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-39001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-40001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-41001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-42001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-43001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-44001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-45001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-46001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-47001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-48001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-49001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-50001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-51001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-52001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-53001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-54001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-55001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-56001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-57001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-58001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-60001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-61001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-63001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-64001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-69001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-70001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-71001
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-73001

b.Kitap ve Makaleler

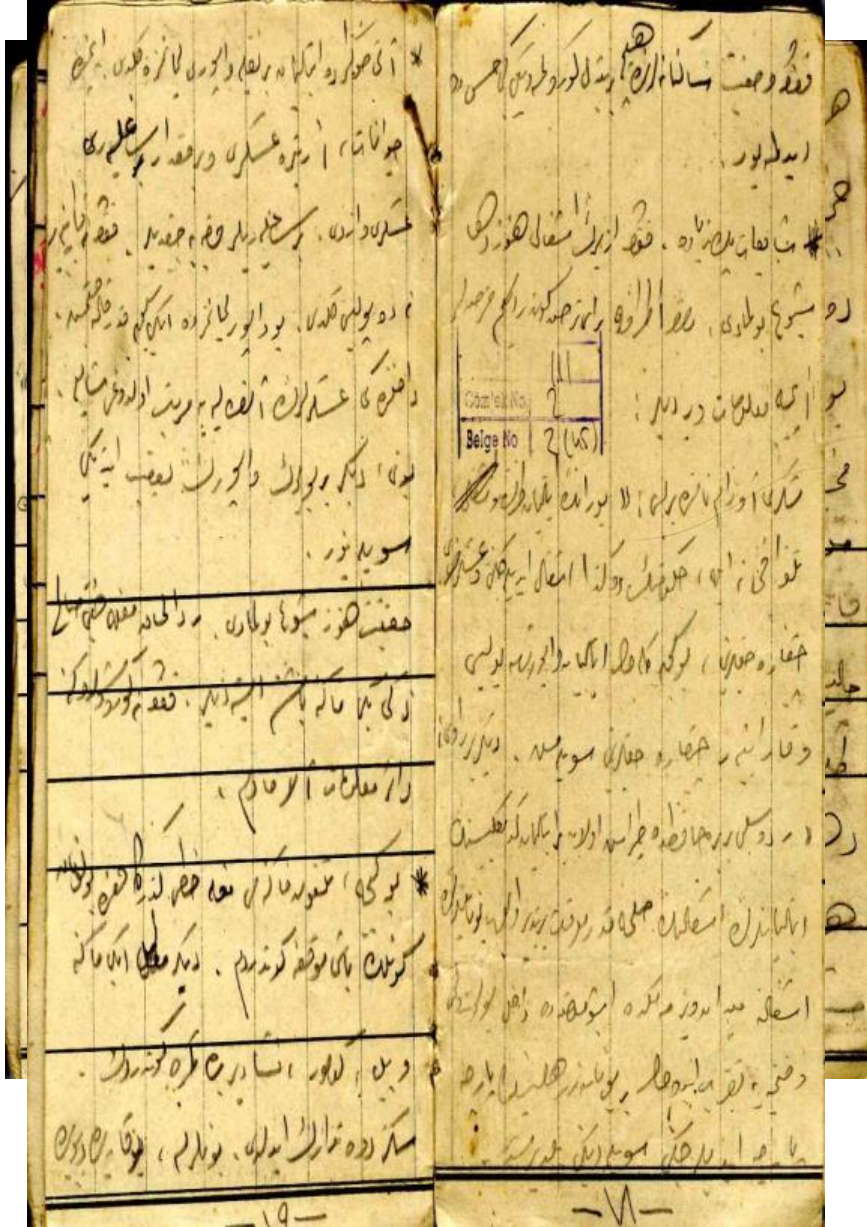
Akça, Bayram, "Milli Mücadele Döneminde Fethiye", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2002, 9, 1-10.

Aker, M. Şefik, 57. *Tümen ve Aydın Milli Cidali*, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 2006.

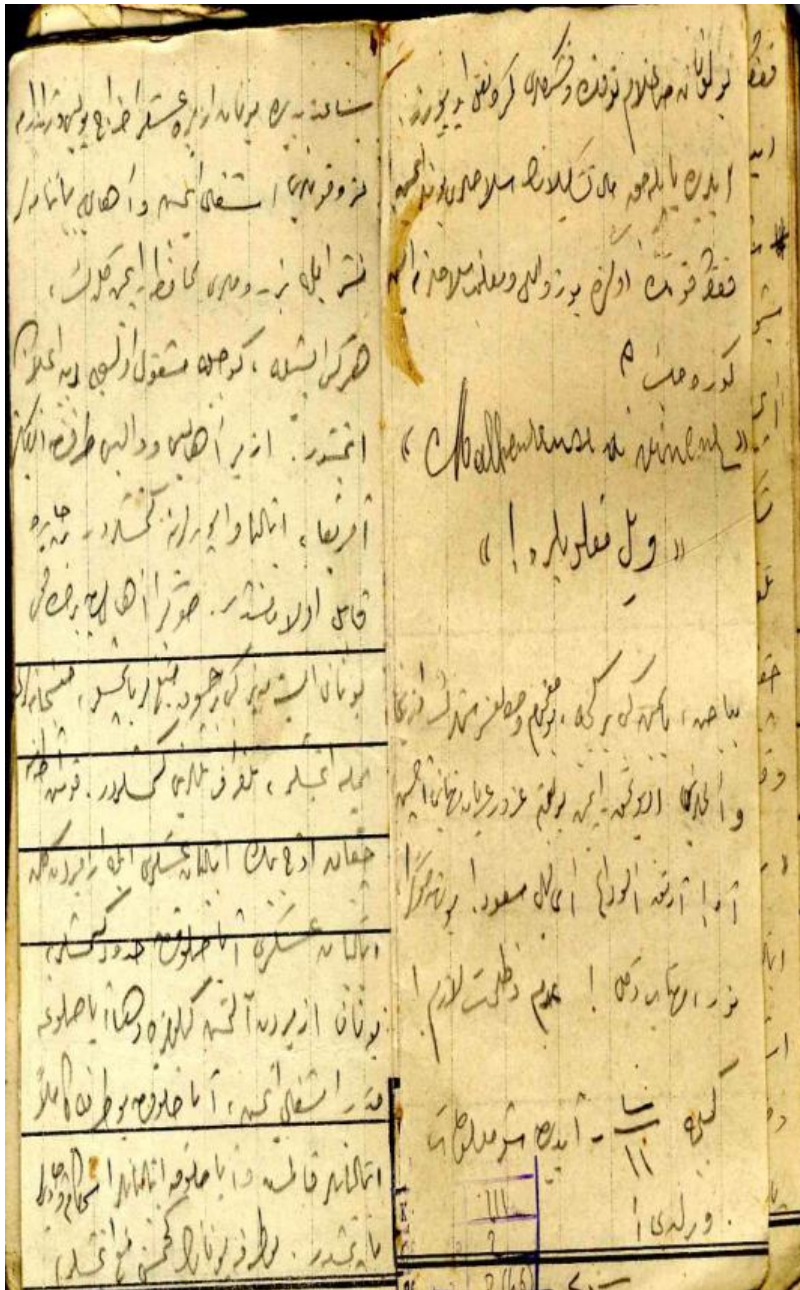
- Çapa, Mesut, "Anadolu'da Yunan Kızılhaçı'nın Faaliyetleri (1919-1920)," *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 7 (1992):217-226.
- Çelebi, Mevlüt, "Menteşe Sancağında İzmir İşgaline Gösterilen Tepkiler," *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XX:1 (2005):43-58.
- Çelebi, Mevlüt, *Milli Mücadele Döneminde Türk İtalyan İlişkileri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2002.
- Gülmez, Nurettin, "Yeni Gün'de İtalya-Yunanistan Gerginliği," *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII:24 (2012):109-122.
- Gün, Pınar, *Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Fethiye*. Muğla: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Jaeschke, Gotthard, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*, Cemal Köprülü (Çev.). Ankara: TTK, 1991.
- Keser, Ulvi, "Milli Mücadele Döneminde Ayrılıkçı Faaliyetlerde Kilisenin Rolü ve Hrisostomos-Hrisantos Girişimlerine Kentsel Bir Bakış," *Turkish Studies*, 5:3 (2010):1634-1676.
- Pancar, Emine, *Adın ve Muğla Kuva-yı Milliyesi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniv. Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2010.
- Turan, Mustafa, *Yunan Mezalimi*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2006.
- Türkeş, Ünal, *Kurtuluş Savaşında Muğla*. İstanbul: Karaca Ofset, 1973.

EKİ: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivinden Belgeler

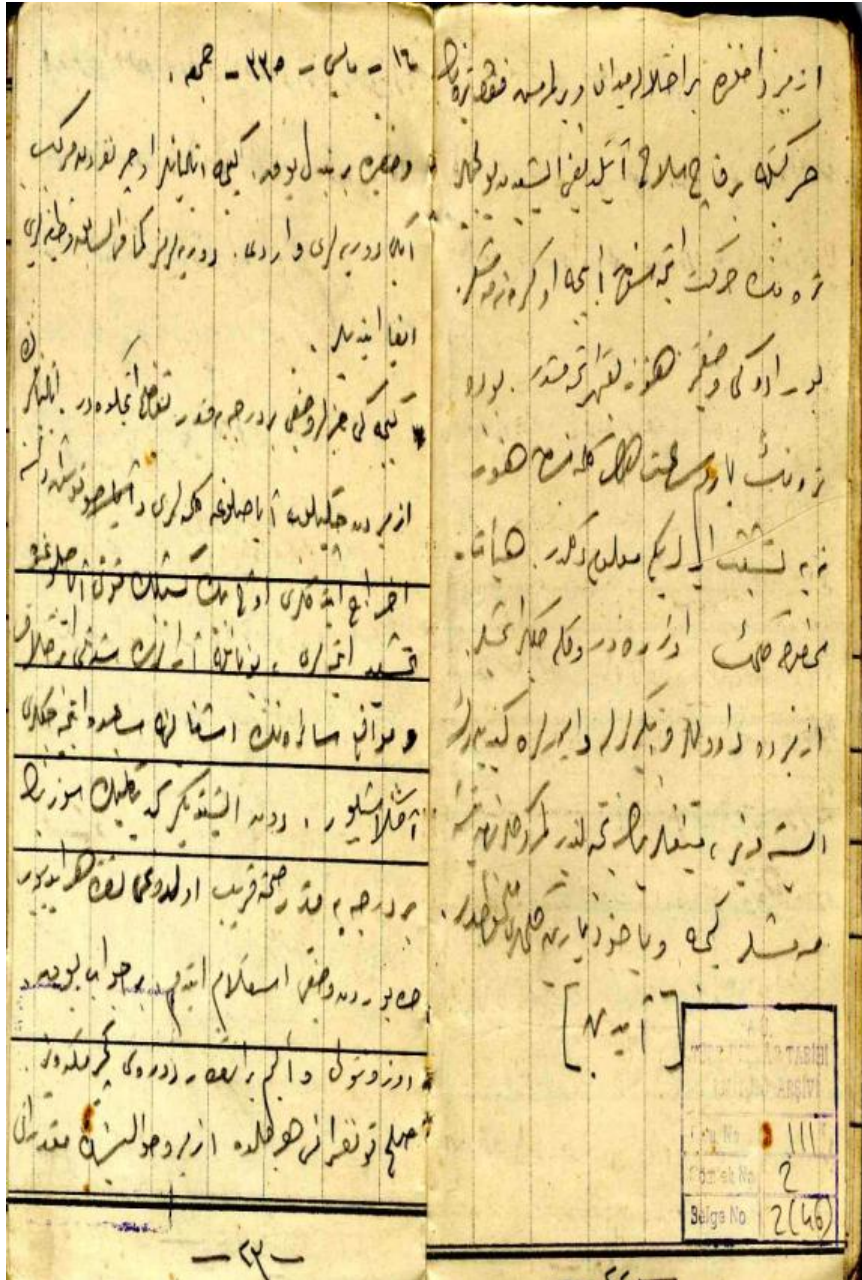
TİTE Arşivi, K:111 G:2 B:2-44001

TİTE Arşivi,
K:111 G:2 B:2-
45001

TİTE Arşivi,
K:111 G:2 B:2-
46001

TİTE
Arşivi, K:111
G:2 B:2-47001